

Oświadczenia żywieniowe i zdrowotne – postęp prac w zakresie profili żywieniowych i listy Pending

Nutrition and health claims – progress in work on nutrient profiles and Pending list

PAWEŁ MIROSZ

Polski Punkt Koordynacyjny EFSA, Główny Inspektorat Sanitarny w Warszawie

Komisja Europejska po wielu latach wstrzymywania decyzji o dalszym sposobie rozstrzygnięcia oceny oświadczeń zdrowotnych dotyczących składników roślinnych oraz systemu profili żywieniowych rozpoczęła w 2016 r. projekt, którego wnioski mają pomóc w podjęciu decyzji służącej zakończeniu prac nad wykazem oświadczeń funkcyjnych i ewentualnym ustanowieniu systemu profili składników odżywczych. Wyniki programu REFIT (Regulatory Fitness and Performance Programme) będą miały istotne znaczenie dla branży i konsumentów oraz inspekcji kontrolujących znakowanie i reklamę żywności.

Słowa kluczowe: oświadczenie żywieniowe, oświadczenie zdrowotne, znakowanie żywności, Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności (EFSA), Komisja Europejska, program sprawności i wydajności regulacyjnej (REFIT)

After many years of holding back decisions on assessment of health claims of plant components and the nutrient profile system the European Commission started in 2016 a new project, the conclusions of which will be helpful in the completion of work on a list of functional statements and setting up a nutrient profile model. The results of the REFIT project (Regulatory Fitness and Performance Programme) will be important for the food industry, consumers and the inspections verifying the labeling and food advertising.

Key words: nutrition claim, health claim, food labelling, European Food Safety Authority (EFSA), European Commission, Regulatory Fitness and Performance Programme (REFIT)

© Hygeia Public Health 2017, 52(1): 21-25

www.h-ph.pl

Nadesłano: 20.09.2016

Zakwalifikowano do druku: 15.01.2017

Adres do korespondencji / Address for correspondence

Paweł Mirosz

Główny Inspektorat Sanitarny

ul. Targowa 65, 03-729 Warszawa

tel. 882011882, e-mail: pmirosz@gmail.com

Wprowadzenie

Celem ustanowienia unijnych przepisów w sprawie oświadczeń żywieniowych i zdrowotnych dotyczących żywności było zapewnienie konsumentom wysokiego poziomu ochrony, m.in. poprzez dostarczenie im wiedzy niezbędnej do dokonania wyboru żywności z pełną znajomością faktów, a także stworzenia równych warunków konkurencji w branży spożywczej poprzez uregulowanie zasad komunikowania o korzyściach zdrowotnych dotyczących żywności w oparciu o uznane i potwierdzone dane naukowe w sposób zrozumiały i nie wprowadzający przeciętnego konsumenta w błąd.

Zgodnie z przepisami unijnymi Rozporządzenia 1924/2006 [1] oświadczenie, to każdy komunikat lub przedstawienie, które (łącznie z przedstawieniem obrazowym, graficznym lub symbolicznym w jakiegokolwiek formie) stwierdza, sugeruje lub daje do zrozumienia, że żywność ma szczególne właściwości.

Zarówno oświadczenia żywieniowe, jak i zdrowotne, nie są przekazami obowiązkowymi tylko dobrowolnymi. Zatem przedsiębiorcy działający na rynku środków spożywczych nie muszą stosować tego typu wyróżnień w celu wspierania sprzedaży oferowanych środków spożywczych, natomiast jeśli wykorzystują oświadczenia w działaniach o charakterze marketingowym, to powinni robić to zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa żywnościowego.

Unijny wykaz dozwolonych oświadczeń a lista Pending

W przepisach Rozporządzenia 1924/2006 wyróżnia się dwie główne grupy oświadczeń:

– oświadczenia żywieniowe (w tym oświadczenia żywieniowe porównawcze), np.: „sok X zawiera witaminę C”, „miks tłuszczowy do smarowania zawiera mniej kwasów tłuszczowych nasyconych niż masło” oraz

– oświadczenia zdrowotne, w tym oświadczenia funkcyjne, dotyczące zmniejszania czynników ryzyka chorób występujących u ludzi oraz dotyczące rozwoju i zdrowia dzieci, np.: „wapń jest potrzebny do prawidłowych funkcji kości”, „estry stanoli roślinnych obniżają poziom cholesterolu we krwi, którego wysoki poziom jest czynnikiem ryzyka rozwoju choroby wieńcowej serca”, czy też „wapń jest potrzebny do prawidłowego wzrostu i rozwoju kości u dzieci” [1].

Obecnie w znakowaniu, prezentacji i reklamie żywności branża spożywcza może stosować blisko 2,5 tys. treści. Ta liczba odpowiada 30 rodzajom dozwolonych oświadczeń żywieniowych [2], ok. 280 autoryzowanym oświadczeniom zdrowotnym [3], w tym 6 oświadczeniom zdrowotnym o zastrzeżonych danych naukowych [4], a także blisko 2170 oświadczeniom z tzw. listy Pending (wnioski oczekujące na ocenę) [5].

Niezależnie od rodzaju oświadczenia mogą być stosowane przy etykietowaniu, prezentacji i w reklamie żywności wyłącznie, jeśli są zgodne z ogólnymi wymogami Rozporządzenia 1924/2006. Oznacza to, że oświadczenie nawet jeśli znajduje się w wykazie oświadczeń dozwolonych do stosowania, nie może zostać użyte jeśli warunki, na jakich zostało zastosowane nie spełniają ogólnych i szczegółowych wymagań, o których mowa w art. 3-12 Rozporządzenia 1924/2006 [1].

Zasada ta ma istotne znaczenie w odniesieniu do oświadczeń z tzw. listy Pending. Ocena tych oświadczeń została wstrzymana przez Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności (EFSA – *European Food Safety Authority*) w 2012 r. na wniosek Komisji Europejskiej (KE). Jednocześnie wstrzymanie procesu oceny nie wstrzymało możliwości dalszego stosowania tych oświadczeń. W konsekwencji wraz z upływem czasu duża część oświadczeń negatywnie ocenionych przez EFSA została odrzucona i nie może być obecnie stosowana (np. oświadczenia dotyczące probiotyków), podczas gdy oświadczenia dotyczące składników pochodzenia roślinnego (niekiedy pomimo negatywnej opinii EFSA) nadal mogą być wykorzystywane w reklamie żywności. W obecnej sytuacji trudno dziwić się zastrzeżeniom przedsiębiorców względem takiego rozstrzygnięcia. Pomimo, iż ma ono charakter przejściowy, to jednak w opinii wielu przedstawicieli branży jest przykładem nierównego traktowania podmiotów funkcjonujących na unijnym rynku żywnościowym. Ze względu na powyższe kilku producentów unijnych (z Anglii, Holandii i Włoch) złożyło pozew przeciwko KE do Trybunału Sprawiedliwości UE (CJEU – *Court of Justice of the European Union*) w sprawie stwierdzenia nieważności Rozporządzenia 432/2012 [6] i rzekomej decyzji ustanawiającej wykaz tzw. „nierozpa-

trzonych oświadczeń zdrowotnych” oraz niemożności właściwego stosowania Rozporządzenia 1924/2006. Ustawodawcy zarzucono m.in.:

- nieuprawniony podział postępowania w sprawie dopuszczenia oświadczeń zdrowotnych na kilka etapów oraz naruszenie zasady równego traktowania podmiotów poprzez umożliwienie dalszego stosowania wybranej części oświadczeń o niezakończonym procesie oceny;
- przyjęcia błędnych zasad przy sporządzaniu wykazu dozwolonych oświadczeń, m.in. przez naruszenie zasady pewności prawa przez EFSA w odniesieniu do kryteriów oceny naukowej (zbyt duży nacisk na rolę charakterystyki żywności i wysokie wymagania względem dowodów naukowych oraz przecenienie roli związku przyczynowo-skutkowego) [7].

W 2016 r. CJEU ku niezadowoleniu skarżących orzekł, że skarga w części zasługuje na oddalenie, a w części zostaje odrzucona. Jak podkreślono w orzeczeniu wyroku ze sprawy T-295/15:

- nie potwierdzono, aby Komisja dopuściła się jakiegokolwiek oczywistego błędu podejmując decyzję o podziale postępowania w sprawie dopuszczenia oświadczeń zdrowotnych na kilka etapów;
- stwierdzenie nieważności wykazu nierozpatrzonych oświadczeń uznano za niedopuszczalne;
- nie potwierdzono zastrzeżeń dotyczących braku jasności stosowania Rozporządzenia 1924/2006 uznając, iż ramy prawne mające zastosowanie do oświadczeń zdrowotnych były jasne, a ich konsekwencje przewidywalne dla podmiotów branży spożywczej; przy stosowaniu oświadczeń zdrowotnych, dla których proces rozpatrzenia zawieszono zastosowanie znajduje ten sam reżim prawny obowiązujący przed publikacją Rozporządzenia 432/2012, tzn. składnik musi być obecny na liście, w produkcie musi występować w ilości znaczącej – czyli takiej, której skuteczność deklarowanego działania potwierdzają uznane dane naukowe, dodatkowo sama treść oświadczenia musi być zgodna z przepisami ogólnymi (m.in. zakaz wprowadzania w błąd, zakaz przypisywania właściwości leczniczych itp.) [7].

System profili żywieniowych

Zastrzeżenia i obawy części producentów oraz stowarzyszeń branżowych dotyczą również braku rozstrzygnięcia i przedłużającego się impasu w zakresie ustanowienia systemu profili składników odżywczych żywności (dalej: system profili żywieniowych), który miał na celu stworzenie wymagań dotyczących składu odżywczego żywności (lub wybranych kategorii), a którego spełnienie miało być warunkiem umożliwiającym zastosowanie

oświadczenia żywieniowego bądź zdrowotnego w prezentacji określonego środka spożywczego.

System profili miał być ustalony przez Komisję do 19 stycznia 2009 r. Z założenia miał bazować na ustaleniu maksymalnych poziomów dla wybranych składników, których znaczne spożycie nie jest pożądane w codziennej diecie (np. kwasy tłuszczowe nasycone, izomery trans kwasów tłuszczowych, sól, cukier). Takie rozwiązanie miało na celu uniknięcie sytuacji, w których oświadczenia żywieniowe lub zdrowotne byłyby prezentowane na etykietach środków spożywczych, których ogólny status żywieniowy nie byłby uważany za korzystny z punktu widzenia zróżnicowanego i zbilansowanego sposobu żywienia [1]. Przykładowo oświadczenie: „zawiera błonnik z otrębów pszennych, przyczyniający się do przyspieszenia pasażu jelitowego” nie byłoby dozwolone na etykiecie środka spożywczego o zawartości cukru lub izomerów trans kwasów tłuszczowych w ilościach przekraczających dopuszczalne poziomy zawartości.

Wsparcie naukowe w przygotowaniu systemu powierzono EFSA, który w 2007 r. wydał w tej sprawie opinię naukową. Eksperti Urzędu zidentyfikowali wiele trudności, które w dalszej perspektywie negatywnie wpłynęły na prace dotyczące stworzenia jednolitego, unijnego systemu profili żywieniowych. Zidentyfikowane przeszkody to:

- ograniczenia naukowe dotyczące jednolitego sposobu klasyfikacji żywności w całej UE, która podlegałaby wyłączeniu ze stosowania oświadczeń;
- trudności w rzeczywistej ocenie negatywnego wpływu poszczególnych środków spożywczych będących jedynie elementem zróżnicowanej diety przy uwzględnieniu zmian jej składu podczas obróbki i przechowywania oraz danych dotyczących poziomu spożycia w różnych krajach UE;
- brak jednolitych danych dotyczących składu żywności dostępnej w całej UE, a także różnice w krajowych zaleceniach żywieniowych pomiędzy poszczególnymi państwami członkowskimi [8].

Powyższe ograniczenia sprawiają, że w praktyce trudniej określić jest system profili składników odżywczych na szczeblu UE niż na szczeblu krajowym dowolnego państwa UE. Niezależnie od licznych dyskusji, opinii naukowych i pracy grup roboczych KE, do chwili obecnej nie ustanowiono jednolitego dla UE prawnego systemu profili żywieniowych na potrzeby stosowania Rozporządzenia 1924/2006. Tymczasem niezależnie od niepowodzeń na poziomie unijnym, model profili żywieniowych rekomendowany do nieobligatoryjnego stosowania w polityce dotyczącej ograniczeń reklamy tzw. „niezdrowej żywności” kierowanej do dzieci, został opublikowany przez WHO w 2015 r. [9].

Profile żywieniowe i lista Pending – postępy prac Komisji Europejskiej

Komisja Europejska, po wielu latach wstrzymywania decyzji dotyczącej rozstrzygnięć dla oświadczeń zdrowotnych dotyczących składników roślinnych oraz systemu profili żywieniowych rozpoczęła w 2016 r. projekt, którego wnioski mają pomóc w podjęciu decyzji służących zakończeniu prac nad wykazem oświadczeń funkcyjnych (oświadczenia z art. 13 Rozporządzenia 1924/2006) oraz podjęciu decyzji o potrzebie i możliwościach ustanowienia systemu profili żywieniowych.

W części dotyczącej listy Pending przedmiotem projektu będzie ocena, czy obecne zasady dotyczące oświadczeń zdrowotnych w sprawie składników roślinnych i ich przetworów są właściwe oraz, jak stosowanie tych oświadczeń współgra z innymi przepisami mającymi zastosowanie do składników roślinnych i ich przetworów. Wnioski z oceny będą miały wpływ zarówno na stosowanie oświadczeń, jak i stosowanie składników roślinnych w środkach spożywczych, w tym suplementach diety i żywności specjalnego przeznaczenia medycznego. Wnioski z programu sprawności i wydajności regulacyjnej (REFIT – *Regulatory Fitness and Performance Programme*) mogą dotyczyć także problemu zakazu stosowania w niektórych państwach członkowskich UE składników, dla których istnieją dozwolone oświadczenia zdrowotne. Jednym z rozwiązań może być kontynuacja oceny na dotychczasowych zasadach, co w konsekwencji może skutkować odrzuceniem przeważającej większości tych oświadczeń, a w dalszej perspektywie zakazem ich stosowania [10].

Inne rozwiązania będące przedmiotem rozważań, to:

- przyjęcie sposobu oceny składników roślinnych na wzór obowiązujący w branży farmaceutycznej dla tradycyjnych leków roślinnych (dokumentowanie bezpieczeństwa i działania przez co najmniej 30-letnią tradycję stosowania);
- wyłączenie preparatów roślinnych z przedmiotu stosowania Rozporządzenia 1924/2006 i stworzenie odrębnych, nowych ram prawnych określających zasady stosowania tych składników w żywności oraz komunikowania o ich korzyściach zdrowotnych [11].

Duża różnorodność stanowisk w branży, powoduje brak jednorodnej propozycji podejścia przemysłu do sposobu rozwiązania tego zagadnienia.

Obserwując bieżące wydarzenia na poziomie unijnym, dotyczące systemu profili żywieniowych, nie sposób oprzeć się wrażeniu, że przyszłość mechanizmu regulującego zasady stosowania oświadczeń zdrowot-

nych została już przesądzona. Komisja Parlamentu Europejskiego ds. Ochrony Środowiska Naturalnego, Zdrowia Publicznego i Bezpieczeństwa Żywności (ENVI – *Committee on the Environment, Public Health and Food Safety*) w raporcie z 2015 r. stwierdziła, że profile składników odżywczych, to narzędzia w dużym stopniu motywowane ideologicznie, nie mające podstaw naukowych, a otyłość i nadwaga są uzależnione od wielu czynników (jedzenie w nadmiarze, brak ćwiczeń fizycznych itp.). W związku z tym czym, jedynie wnikliwa analiza ogólnej diety i stylu życia danej osoby może dostarczyć dokładnych informacji na temat jej stanu zdrowia i ewentualnych przyczyn nadwagi, otyłości bądź innych chorób żywieniowo zależnych [12]. Zgodnie z powyższym Parlament Europejski już 2-krotnie głosował za usunięciem systemu profili żywieniowych z przepisów Rozporządzenia 1924/2006; ostatni raz – skutecznie 26 kwietnia 2016 r. Nie oznacza to jednak końca prac w obszarze działań służących zmniejszaniu ryzyka występowania m.in. nadwagi i otyłości. W konsekwencji powyższego optymistycznym zwiastunem są niedawne konkluzje Rady w sprawie ulepszenia produktów spożywczych. Rada wzywa państwa członkowskie, aby:

- do końca 2017 r. wdrożyć – od podstaw lub jako rozszerzenie już istniejących innych planów i we współpracy z właściwymi zainteresowanymi stronami – krajowe plany ulepszenia produktów spożywczych, tak by do 2020 r. ułatwić konsumentom dokonywanie zdrowych wyborów przez zwiększenie dostępności żywności o mniejszej zawartości soli, tłuszczów nasyconych, dodanych cukrów i niższej wartości energetycznej oraz w stosownych przypadkach zmniejszenie wielkości porcji, a także by informować o składzie odżywczym żywności przetworzonej. W planach tych można w szczególności sposób uwzględnić lokalne i tradycyjne produkty spożywcze, w tym produkty opatrzone oznaczeniami geograficznymi, nierozłącznie związane z kulturą i dziedzictwem danego kraju, z uwzględnieniem uwarunkowań krajowych, np. ich udziału w diecie;
- w pełni wykorzystywały wszystkie istniejące struktury i narzędzia, w tym narzędzia internetowe dostępne w ramach unijnej platformy polityki zdrowotnej, w celu wymiany doświadczeń w zakresie nowych inicjatyw i działań, jak również wzorców postępowania mających na celu promocję ulepszenia produktów spożywczych [13].

Rzeczywiste potrzeby zmian

Wyniki europejskich badań konsumenckich dotyczących rozumienia oświadczeń przez konsumentów negatywnie obrazują zarówno stan ich wiedzy na temat roli oświadczeń żywieniowych i zdrowotnych

wykorzystywanych w etykietowaniu żywności, jak również stopień ufności względem prezentowanych korzyści zdrowotnych żywności reklamowanej z ich zastosowaniem. W 2016 r. zakończył się duży projekt unijny pod nazwą „Rola oświadczeń i oznaczeń zdrowotnych w zachowaniach konsumentów” (CLYMBOL – *Role of health-related claims and symbols in consumer behaviour*), którego celem było zbadanie, czy oświadczenia żywieniowe i zdrowotne promują zdrowe wybory żywieniowe wśród konsumentów oraz, jak komunikaty tego typu są odbierane w różnych państwach członkowskich. Koordynatorem była Europejska Rada Informacji o Żywności (EUFIC – *European Food Information Council*). Wyniki projektu CLYMBOL pokazują, że:

- konsumenci w niewielkim stopniu rozróżniają, czy określony przekaz znajdujący się na etykiecie żywności, to oświadczenie żywieniowe, zdrowotne lub dotyczące zmniejszania czynników ryzyka chorób itd.;
- konsumenci często błędnie zapamiętują znaczenie oświadczeń słownych na etykietach tym bardziej, jeśli oznakowanie danej żywności jest opatrzone grafiką korespondującą z takim oświadczeniem. Najwięcej błędów dotyczących rozumienia oświadczeń słownych stwierdzono wówczas, gdy treści były zamieszczane w bezpośrednim sąsiedztwie grafik o charakterze oświadczeń zdrowotnych;
- wśród konsumentów stwierdzano nieznajomość terminów wykorzystywanych w oświadczeniach (np. β -glukan, stres oksydacyjny itp.), a ich obecność na etykietach często powodowała, że informacja stawała się nieistotna i bezużyteczna dla przeciętnego konsumenta;
- jedynie konsumenci zdeterminowani i zainteresowani profilaktyką zdrowotną byli bardziej zainteresowani złożonymi komunikatami o charakterze oświadczeń zdrowotnych;
- proste oświadczenia żywieniowe (np. dotyczące obecności znanych składników odżywczych) silniej determinowały decyzje o wyborze i zakupie danego środka spożywczego niż oświadczenia zdrowotne;
- symbole ogólnie informujące o korzystnym profilu żywności, np. „good choice”, wykorzystywane w znakowaniu żywności według badań również nie wpływały istotnie na rodzaj konsumowanej żywności [14].

Podsumowanie

Aktualna sytuacja polegająca na braku jednego z podstawowych mechanizmów decydujących o możliwości i zasadach stosowania oświadczeń zdrowotnych (profile) może powodować rozbieżności w interpretacji podstawowych zasad stosowania Rozporządze-

nia 1924/2006, zarówno wśród podmiotów branży spożywczej, jak i inspekcji kontrolujących zgodność z obowiązującymi wymaganiami.

Zakazy dotyczące stosowania dużej grupy oświadczeń zdrowotnych, np. dotyczących bakterii probiotycznych, spowodowały negatywny wpływ na rozwój tej branży w UE; z drugiej strony przedłużający się brak decyzji w sprawie oceny składników roślinnych stwarza sytuacje do występowania działań o charakterze nieuczciwej konkurencji.

Decyzje, które rozstrzygną o sposobie dalszej oceny oświadczeń dotyczących składników roślinnych oraz o potrzebie bądź nie ustanowienia systemu profili żywieniowych, nie zadowolą części branży. Z drugiej strony determinacja związana z potrzebą rozstrzygnięcia impasu może skutkować decyzjami, które dostarczą nowych rozwiązań, również o charakterze legislacyjnym, jak choćby wspomniane rekomendacje Rady. Rozwiązania te mogą wytyczyć bardziej odpowiedni kierunek działań, którymi powinni zainteresować się wszyscy producenci żywności.

Piśmiennictwo / References

1. Rozporządzenie (WE) nr 1924/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 grudnia 2006 r. w sprawie oświadczeń żywieniowych i zdrowotnych dotyczących żywności (Dz.U. UE L 404/9).
2. http://ec.europa.eu/food/safety/labelling_nutrition/claims/nutrition_claims_en (15.09.2016).
3. http://ec.europa.eu/food/safety/labelling_nutrition/claims/register/public/?event=search (15.09.2016).
4. http://ec.europa.eu/food/safety/labelling_nutrition/claims/register/public/?event=getListOfPropClaims (15.09.2016).
5. http://ec.europa.eu/food/safety/labelling_nutrition/claims/register/resources/docs/claims_pending.pdf (15.09.2016).
6. Rozporządzenie Komisji (UE) Nr 432/2012 z dnia 16 maja 2012 r. ustanawiające wykaz dopuszczonych oświadczeń zdrowotnych dotyczących żywności, innych niż oświadczenia odnoszące się do zmniejszenia ryzyka choroby oraz rozwoju i zdrowia dzieci (Dz.U. UE L 136/1).
7. Wyrok Sądu (ósma izba) z dnia 12 czerwca 2015 r. Health Food Manufacturers' Association i in./Komisja (Sprawa T-296/12). Ochrona konsumentów – Rozporządzenie (UE) nr 432/2012 – Oświadczenia zdrowotne dotyczące żywności – Skarga o stwierdzenie nieważności – Akt regulacyjny niewymagający środków wykonawczych – Bezpośrednie oddziaływanie – Dopuszczalność – Naruszenie art. 13 i 28 rozporządzenia (WE) nr 1924/2006 – Zasada dobrej administracji – Niedyskryminacja – Błędne kryteria oceny – Rozporządzenie nr 1924/2006 – Zarzut niezgodności z prawem – Prawo do bycia wysłuchanym – Pewność prawa – Zbyt krótki okres przejściowy – Wykaz nierozpatrzonych oświadczeń (Dz.U. UE C 245/14).
8. The Setting of Nutrient Profiles for Foods Bearing Nutrition and Health Claims Pursuant to Article 4 of The Regulation (EC) No 1924/2006 – Scientific Opinion of the Panel on Dietetic Products, Nutrition and Allergies. EFSA Journal 2008, 644, 6(2): 1-44.
9. WHO Regional Office for Europe nutrient profile model (2015). <http://www.euro.who.int/en/health-topics/disease-prevention/nutrition/publications/2015/who-regional-office-for-europe-nutrient-profile-model-2015> (15.09.2016).
10. <http://www.nutraingredients.com/Regulation-Policy/EU-Parliament-vote-rejects-calls-to-scrap-nutrient-profiles> (16.06.2015).
11. <http://www.nutraingredients.com/Regulation-Policy/Botanicals-progress-EU-Health-Commissioner-promises-solution-in-his-time> (14.08.2016).
12. <http://www.industrias.ec/archivos/CIG/file/CARTELERA/Uso%20de%20perfiles%20nutricionales.pdf> (15.09.2016).
13. Konkluzje Rady w sprawie ulepszenia produktów spożywczych z dnia 23 lipca 2016 r. (Dz.U. UE 2016/C 269/04).
14. <http://www.clymbol.eu/> (14.08.2016).